

naptári táblázatok az eredetiben nem szerepelnek s hihetőleg Mikes személyes használatára szolgáltak. A tartalomjegyzék is szakaszok, fejezetek és §-ok szerint hiven követi az eredetit. A tüzetesebb összehasonlítás azonban talán egyéb eltéréseket is fog konstatálni.

Megjegyzem még, hogy az összevetésnél a *Catéchisme de Montpellier* birtokomban levő párisi 1710-iki javított 4-rétű kiadását használtam.

Végül legyen szabad Mikesünk buzgó vallásos lelkiületének úgy mint irodalmi helyes izlésének ez érdekes emlékére ujjalag felhívni a hazai irodalom barátainak s különösen a Magyar Tud. Akadémia irodalomtörténeti bizottságának, a katolikus főpapságnak s a Szent-István-társulatnak figyelmét. Igaz, hogy a theologiai viták, melyek efemer népszerűséget szereztek a Montpellieri katekizmusnak, már rég lezajlottak s irántuk alig érdeklődik valaki, de e könyv e mellett olyan szolid érdemekkel dicsekedik, hogy Mikes remek nyelvezetű fordításának kiadásával fontos szolgálatot tennének a magyar irodalomnak. Nem is szólva arról, hogy II. Rákóczi Ferencz önfeláldozó bujdosó társának, bár későn s hiányosan, igazságot szolgáltatna az utónemzedék, ránk maradt nagybecsű kézirati hagyatékának közrebocsátása által. Azzal az óhajjal végzem e sorokat: vajha minél előbb napvilágot láthatna Mikes Kelemen összegyűjtött eredeti és fordított munkáinak teljes és hiteles kiadása!

PUTNOKI LEVÉL.

(Ismeretlen nyelvemlék.)

DR. BARTHA JÓZSEFTŐL.

A Magyar Nemz. Múzeum levéltárában az 1531. évszám alatt egy eddigelé ismeretlen nyelvemlék lappangott. Eredetileg a kézirattárban volt elhelyezve s ennek a jelzése (fol. hung. 887.) még most is rajta van. Valamikor — úgy látszik — más iratokkal volt összekötve, mert baloldali szélén egészen jól felismerhető, hogy régi helyéről erőszakosan tépték ki. A kézirattárba azonban már jelenlegi alakjában került, s később innen a levéltári osztályba tétetett át.

E kis nyelvemlék levélalak s egy magán érdekű tudósítást tartalmaz; kelt pedig Putnokon 1531 november 23-ikán, Kelemen pápa és vértanu ünnepén. A levélírónak igen fontos oka lehetett arra, hogy levelének tartalma titokban maradjon, mert mind saját nevét, mind kívül a címzettét titkos jegyekkel irta le. Az e helyütt vissza nem adható jegyek alkalmazásában nincs semmi közelebbről meghatározható rendszer, alakjukra pedig azt merném mondani, hogy legnagyobb részben a régi oklevelek betűinek eltorzított s össze-vissza forgatott másai. Az az egy bizonyos, hogy a levélíró nem közönséges műveltségű ember volt; erre vall a gyakorlott írás és a levél keltezése is, mely utóbbinak formulájából világosan látható, hogy írója az oklevelek kiállításában is jártas volt. A titkos jegyek valószínű megfejtése, a mely legnagyobb részben dr. Hubert Emil ur érdeme, itt következik: a levélíró PETRUS PRESBITER, a címzés pedig betű szerinti átírásban így hangzik: *Magnifico d(omi)no EMERICO DE PUTNOK d(omi)no ipsius semper metuendo*. A címzett neve történelmünkben is ismeretes név. A *Putnok* család Gömör vármegye legrégebbi családai közül való¹ s épen az itt említett tagját, *Putnok* Imrét János király 1526-ban Borsod vármegye főispánjává nevezte ki.² Ugyanezen Putnok Imre 1527-ben Rákóczy Ferenczhez intézett egy rövid levelet, a melyben ezt a Rákóczyak régi birtoka, *Felső-Vadász* körül felmerült némi pörös ügy állásáról értesíti.³ A név azonossága s az időpontok közelsége folytán semmi kétségünk sem lehet az iránt, hogy a nyelvemlékünk címzésében említett személy teljesen azonos a két utóbbi helyen említett *Putnok Imrével*. Maga a címzés (*magnificus*), mely előkelő személyt sejtet, csak megerősíti állításomat.

Nyelvészeti szempontból meg kell jegyeznem, hogy a nyelvemlék legnagyobb részben azon vidék nyelvi sajátosságait tünteti fel, a hol irták. Minthogy azonban elütő nyelvi jelenségekkel is találkozunk (pl. az *ö-zés*), nem lehet föltétlenül erősítenünk, hogy palócz nyelvjáráson volna írva, annál kevésbbé, mert a nyelvjárásbeli sajátosságok közül nem egy olyan régiesség, a mely más nyelvemlékeinkben is előfordul.

¹ Nagy Iván, Magyarország családai, IX. k. 507—508. l.

² Jászay Pál, A magyar nemzet napjai a mohácsi vész után, 241. l.

³ Századok, VIII. (1874.) évf. 347—348. l.

Maga a nyelvemlék betűszerinti átírásban itt következik:

Solgalatham wthan The Nagfagodnak thwdny ellewel¹ zerybe adom, hog en hyt² olnagh nyomorofagba wagyok, mely nyomorofag myat Thew³ k(egyelmed) semmyt nem zolgalhatot, mert ha hazamba le ilek, ketfelel melleem ilnek, ha odwarra⁴ megyek, myndenyth weleem akarnak lenny, mert hozzam kethegben⁵ wadnak. The k(egyelmedhez) nem hog nem mennewk,⁶ eweel⁷ ys el mennewk, chak mernewk⁸ menny. Azert The k(egyelmedet) kerem mynt kegelmes wramot, The k(egyelmed) ream ne nehezthelyen, ees The k(egyelmed) az dyak dolgarol el new feletkezzewk⁹ Ifthembe ez a ew penzerel, ha The kegelmednek thertenendyk nehezen dolga, kyt isten ew felfegew ne adyon, hog allennewedew,¹⁰ hog Thew k(egyelmed) wrafagawal egyt lakhatnaank ith puthnokon, mynt kegelme¹¹ p(at)ronusonkwál. The k(egyelmedet) Iften meg wiygazza ees sook ydeyg tharthya¹¹ ez vylagon. Dath(um) in puthnok. In die Clem(en)th(is) M(art)iris 1531.

(*Titkos betűkkel*): Petrus Presbiter.

¹ A határozott névelő (*az*) és a mutató (*ez*) névmás mássalhangzójának kiesése ma is ilyen pótlónyújtást okoz a palócz nyelvjárásban a mássalhangzóval kezdődő szavak elején (ab bot stb.)

² Az *itt* határozó szónak illetén hehezetes alakja többi nyelvemlékeinkben ismeretlen. (NySz. I. 1641.)

³ Hasonló *ö*-s alakok alább: *nö*, *felségö* és ismét *tö*. Az utolsó előtti alak szokatlan (V. ö. Zolnai, Nyelvemlékeink, 112. l.), a többi meg teljesen ismeretlen összes nyelvemlékeinkben és nyelvjárásainkban.

⁴ Az *udvar* szónak ritkábban előforduló régies alakja. (NySz. III. 835.)

⁵ Így ismeretlen a többi nyelvemlékekben; valószínűleg a sietős írás okozta hiba *kethfeg* helyett.

⁶ A palócz nyelvjárásban járatos a *menni* igének ilyen alakja, de csak a jelen időben: *meneők* (megyünk), s a végső szótagban a magánhangzó után némi orrhang vehető észre.

⁷ *Ejjet*. Ugyanazon szó, a mely az Ehrenfeld-kódexben (74. l.) *ev* alakban fordul elő.

⁸ A *mernők* rendes tárgyas igealaknak látszik.

⁹ A *feletkezzewk*, *feledkezzék* helyett, szokatlan mind a régi, mind a mai nyelvhasználatban.

¹⁰ E helyett: *az lenne védő*. Ugyanazon hangtani jelenség, a mely az 1. p. alatt említve van. Törlés miatt az olvasás nem föltétlenül bizonyos.

¹¹ Felszólító igealak, melyben a felszólító mód jegye (*-j*) még nem változott el (*tart+j+a*).